

A Vidékfejlesztési program szőlészet-borászati támogatásának hatása egy szőlészet/borászat fejlesztésére adott üzem példáján

Készítette

Kovács Martin (FGZ0W1)

Szőlész-borász felsőoktatási szakképzés, levelező tagozat

Károly Róbert Campus

Témavezető

Dr. Rákóczi Attila

egyetemi adjunktus, c. főiskolai tanár

Szent István Campus Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék-
és Területfejlesztési Tanszék

Társtémavezető

Taranyi Dóra Ágnes

egyetemi tanársegéd

Budai Campus Szőlészeti és Borászati Intézet, Szőlészeti Tanszék

Gyöngyös

2024.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
1. Irodalmi áttekintés.....	3
1.1 Közös agrár politika (KAP).....	3
1.1.1 KAP a kezdetekben	3
1.1.2. KAP főbb reformjai.....	4
1.1.3 A KAP agenda 2000 reformja	6
1.2 KAP támogatási rendszere	8
1.2.1 KAP közvetlen támogatásai	8
1.2.2 A KAP vidékfejlesztési támogatásai	10
1.2.3 Nemzeti támogatások rendszere.....	12
1.3 Szőlészeti-borászati támogatások a vidékfejlesztésben	13
1.3.1 Szőlészeti-borászati támogatások.....	14
1.3.2. VP3-4.2.2-16 Borászat termékfejlesztésének és erőforrás-hatékonyságának támogatása.....	16
2. Anyag és módszer	19
2.1 Anyag	19
2.2 Módszer.....	22
3. Eredmények.....	23
3.1 I. Szakasz eredményei	23
3.2 II. Szakasz eredményei.....	25
3.3 III. Szakasz beruházásának eredményei.....	27
4. Következtetések	34
5. Összefoglalás.....	35
Irodalomjegyzék.....	36
Táblázatjegyzék, ábrajegyzék	38

Bevezetés

A fél évszázada létrehozott Közös Agrárpolitika (KAP) az Európai Unió leginkább szabályozott területe. A KAP kezdetben a termelés és a termelékenység növelését fogalmazta meg elsődleges feladatként. További célokként jelölték meg a piacok stabilizálását, a gazdálkodói jövedelmek felzárkóztatását, valamint a fogyasztók méltányos áron történő élelmiszer-ellátásának biztosítását. A célok megvalósításához a pénzügyi szolidaritás, az egységes piac és a közösségi preferencia alapelveit rendelték (EP, 2023).

Magyarország 2004. május 1-e óta az Európai Unió tagja. A csatlakozásnak köszönhetően a KAP reform közvetlenül érinti a magyar vidék fejlődését és a hazai mezőgazdaságot.

A csatlakozás eredményeként magyar vállalkozások, alapítványok, nonprofit szervezetek, önkormányzatok, országos szervezetek és magánszemélyek is részesülhetnek a Szövetség által nyújtott vissza nem térítendő regionális és pénzügyi támogatásokból. Magyarország az EU teljes jogú tagja, és a csatlakozásnak számos előnye van a finanszírozáshoz való hozzáférés szempontjából (Európai Bizottság, 2024d).

Az összefüggő szakmai gyakorlatom helyszínének egy a Mátrai borvidéken található családi borászatot választottam. A kiválasztásban fontos szerepe volt annak, hogy egy olyan üzemben tudjak elhelyezkedni, ami tágas múlttal rendelkezik és akik saját szőlőterületet is művelnek. Továbbá fontos szempont volt még egy olyan helyszínt találni, ahol a vezetőség törekszik a minőségi borkészítésre, és ahol minden feltétel biztosított ahhoz, hogy a szőlőfeldolgozás és borkészítés során ezt el is éri a legmodernebb technológiai berendezésekkel.

Jelen dolgozatomban elsőként felvázolom a közös agrárpolitika kialakulásának történetét, bemutatom fejlődésének mérföldköveit. Kitérek arra is, hogy a szőlészeti-borászati ágazatban milyen fejlesztési lehetőségek rejlenek, milyen jellegű segítséget lehet elnyerni egy sikeresen benyújtott pályázat által. Ezt követően pedig bemutatom, hogy egy konkrét támogatási pályázat megvalósítása milyen lendítő hatással volt arra a borászati vállalkozás életére, ahol az egybefüggő szakmai gyakorlatomat töltöttem.

1. Irodalmi áttekintés

1.1 Közös agrár politika (KAP)

A Közös Agrárpolitika (Common Agricultural Policy – CAP, magyar rövidítéssel - KAP) az Európai Unió (EU) mezőgazdasági támogatási rendszerének a neve, és az európai integráció egyik legbonyolultabb területe (Halmai és mtsai., 2020).

A KAP együttműködés a társadalmi és mezőgazdasági szféra között, amely gondoskodik az elegendő mennyiségű élelmiszer rendelkezésre állásáról, a méltányos termelői jövedelmekről, valamint a vidéki térségek dinamikusan működéséről és fejlődéséről (Európai Bizottság, 2024a).

1.1.1 KAP a kezdetekben

A Közös Agrárpolitika volt az egyik első, az 1960-as évek elején kialakított közös politika, amelynek egyik célja az volt, hogy a második világháború után a Közös Piac tagországai számára kielégítő élelmiszer-ellátást biztosítson. Ezt kezdetben elsősorban piaci beavatkozással (ártámogatással) érték el (Agrártámogatások, 2024).

Mint az egyik legfontosabb „közös politika”, fontos szerepet játszik a közösségi együttműködés alakításában. Bár az alapító hat tagország mezőgazdasági adottságai, társadalmi, valamint gazdasági viszonyai is eltérőek voltak, ezen eltérések nem gátolták a Közös Agrárpolitika alapelveinek megfogalmazását (Halmai és mtsai., 2020).

Az 1980-as évekre a különféle piaci beavatkozások a túltermelési válságig jutottak (miközben a beavatkozás költségei is növekedtek). Kezdetben ezt különböző kvótákkal próbálták ellensúlyozni. Ez azt jelentette, hogy például a tej (később a tojás) esetében meghatározott egy bizonyos mennyiséget, amely felett az adott tagállam termelői sem ártámogatásra, sem exporttámogatásra nem jogosultak.

A közös agrárpolitika azon céljában, hogy a megélhetésük a mezőgazdaságtól függött, jövedelmet biztosítson, lassan egy új normarendszer döntő szerepet kapott. Különösen tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági szektorban dolgozók keresete messze elmarad a többi ágazattól, de azért is, mert Európát az egyre öregedő agrártársadalom jellemzi (Agrártámogatások, 2024).

1.1.2. KAP főbb reformjai

A KAP-reformot kényszerítő tényezők az 1990-es évek elején készült KAP reform-dokumentum tervezete a legradikálisabb volt a Közös Agrárpolitika meghirdetése óta. A reform nyomása egyrészt a társadalmon belülről, másrészt a jelentősebb világgazdasági partnerektől ered.

A fő tényezők:

- a magas intézményi árak és értékesítési garanciák a kibocsátás növekedéséhez vezettek;
- a növekedést mutató termelési többletek a raktárkészletek („vajhegyek”, „gabonatengerek” stb.) növekedéséhez és/vagy a még több állami támogatást igénylő exporthoz vezettek;
- a termelési intenzitás növelésére irányuló ösztönzők egyre inkább károsítják a környezetet, a mezőgazdaság politikai jelentősége csökken. A nemzetgazdasági teljesítményben lényegesen csökkent a mezőgazdaság aránya.

A fentiek következtében jelentős jóléti veszteségek generálódtak a fogyasztók az adófizetők, illetve a harmadik országok exportőrei számára. A reform alapvető mozgatórugója az agrárpolitikák pénzügyi egyeztetése a szükségletekkel és lehetőségekkel, valamint a költségek és hasznok egyenlőtlen elosztása a tagországok és a kedvezményezettek között (Halmai és mtsai., 2020).

Főbb reformok

A MacSharry-reform (1992)

Ray MacSharry, az Európai Bizottság Ír mezőgazdasági biztosának nevéhez fűződő 1992-es reform elemi változásokat hozott a KAP ételébe. Az intézkedés alapvető célja az volt, hogy közvetlen kifizetések, azaz jövedelemtámogatás révén támogassa a termelőket az addigi termeléshez kötött támogatások helyett. Ez a közvetlen támogatásokhoz kapcsolódó elkülönítés tekintélyes újítás volt, és jelentősen hozzájárult a KAP előnyösebb nemzetközi megítéléséhez. Mindemellet a továbbiakban is kiemelet cél volt a KAP kiadásainak lefaragása. Ennek legfontosabb eszköze a működési árak minimalizálása és ezáltal a világpiaci árszinthez való közelítése volt (Jámbor – Mizik, 2014).

A Fishcler-reform (2003)

A 2003-as reform meghatározóan átformálta az addigi közvetlen támogatási rendszert: itt történt meg a mezőgazdasági támogatások jelentős részének elválasztása a termeléstől. Ekkor került bevezetésre az SPS, azaz az alaptámogatási rendszer. Minden olyan gazdaság jogosult erre a támogatásra, amely az előző tárgyévben különböző törvényi jogosultságok alapján mezőgazdasági támogatásban részesült. Bár a támogatások odaítélése attól is függ, hogy egy adott mezőgazdasági termelő birtokában van-e a támogatási jogosultságnak megfelelő földterület. Értelemszerűen az új tagállamok gazdálkodói a korábbi referenciaévekben nem kaphattak közvetlen támogatást, nem beszélve arról, hogy az SPS bevezetése leküzdhetetlen adminisztratív terhet jelentene az új tagállamok számára, ezért az ő esetükben az SPS egy egyszerűbb formája került bevezetésre, az SAPS, azaz a területalapú támogatás (Agrártámogatások, 2024).

2004-es EU bővítés

2004. május 1-jén az Európai Unióhoz újabb 10 ország és ezzel együtt azok mintegy 75 millió polgára csatlakozott. A 25 tagból álló EU immáron egy, 450 millió lakost egyesítő politikai és gazdasági területté vált.

Számottevően megemelkedett az Unión belül a gazdálkodók száma, a szántóterület és a keletkezett termés mennyisége a kibővítésnek köszönhetően.

Az EU 15-ről 25 tagúra való történelmi jelentőségű bővülése egy hosszú csatlakozási folyamat vége, amely lehetővé tette az európai emberek újra egyesülését, miután fél évszázadon át kettészakadt a vasfüggöny és a hidegháború által (EU, 2007).

Cukorreform 2005

A reformot megelőző években az EU-ra egyre nagyobb nyomás nehezedett, hogy elkerülje a cukortöbblet támogatott áron történő világpiaci exportját. Ez a nyomás végül a WTO 2005-ös döntéséhez vezetett, amely megkövetelte az EU-tól, hogy a kvótán kívüli cukorexportot vegye fel az arra vonatkozó kötelezettségvállalásaiba. Ezért 2006-tól az EU akár 1,37 millió tonna támogatott cukrot is exportálhat a korábbi átlagos évi 6,5 millió tonna helyett (ESZ, 2010).

A fenntartható piaci egyensúly biztosítása érdekében 2006/2007-től a cukor referenciaár 4 év alatt 36%-kal csökken (1. táblázat). A termelők átlagosan 64,2%-os kompenzációt kaptak az árscökkentésért (Kovács, 2006).

Reform előtti adatok	Reform utáni adatok
Több mint 20 millió tonna éves cukortermelés	14-15,5 millió tonna éves cukortermelés
285 000 cukorrépa termelő	164 000 cukorrépa termelő
2,1 millió ha területen zajlik cukorrépa termelés	1,4 millió ha területen zajlik cukorrépa termelés
189 cukorgyár, 50 000 foglalkoztatott	114 cukorgyár, 30 000 foglalkoztatott

*1. táblázat: A cukorágazat a reform előtt és után
(Forrás: ESZ, 2010 nyomán)*

A Health Check (2008)

A KAP 2003-as reformja, valamint a 2007–2013-as költségvetés elfogadása során döntés született arról, hogy a KAP működését 2008-ban felül kell vizsgálni. Ennek keretében került sor az agrárpolitika állapotfelmérésére (Health Check), majd ezt követően a 2003-as reformok kiigazítására. A cél tehát a 2003-as reform finomhangolása volt az addigi tapasztalatok tükrében (Jámbor – Mizik, 2014).

A Ciolos-reform (2013)

A Health Check óta KAP-ot sok kritika érte, és még a reformok után is kiemelték a rendszer hiányosságait. Ezek a következők: a támogatások növekedése ellenére a mezőgazdasági foglalkoztatás folyamatosan csökkent; a mezőgazdasági háztartások jövedelmének nagy része a gazdaságon kívüli forrásokból származik; a támogatások eloszlása régió és gazdaságméret szerint nagyon egyenlőtlen; a támogatások többsége nem a mezőgazdasági termelőknek, hanem a földtulajdonosoknak jut, ami a földárakat növeli. Sok kritika éri a vidékfejlesztési intézkedések hatékonyságát, beleértve az agrár-környezetvédelmi intézkedéseket, valamint a közös piaci szervek működését is (Jámbor – Mizik, 2014).

1.1.3 A KAP agenda 2000 reformja

Egy újabb reform szükségessé válása akkor lett egyértelmű, amikor döntés született az EU kibővítéséről. A költségvetési tényezők még inkább nagyobb figyelmet igényeltek, mivel az

addigi EU-s átlagnál jelentősebb volt a mezőgazdaság súlya az akkori tagjelölt országok életében (Vásáry, 2017)

A Bizottság 1997 júliusában hozta nyilvánosságra Agenda 2000 című dokumentumát.

A főbb intézkedések a következők.:

- folytatódik az árcsökkentés. Az Agenda 2000 által elfogadott intézkedések célja a KAP intézményi árának 1992-ben megkezdett csökkentésének folytatása volt. A zárcsökkentés mértéke azonban a Bizottság által eredetileg javasolt mértékhez képest alacsonyabb.
- Részleges kompenzáció közvetlen támogatások által. Az árak csökkentését közvetlen támogatásokkal próbálták kiegyenlíteni, de a költségvetési megtakarítások miatt a kompenzáció ebben a reformszakaszban csak részleges volt.
- Moduláció. 2000. január 1-jétől a tagállamok meghatározott esetekben (legfeljebb 20% -kal) csökkenthették a közvetlen támogatásokat az alábbi esetekben:
 - ha a gazdaság alkalmazottainak száma a kiszabott határérték alatt maradt;
 - ha a gazdaság teljesítménye meghaladta a meghatározott szintet;
 - ha a támogatási program keretében történő kifizetések meghaladják a nemzeti szinten meghatározott felső határt.
- Kölcsönös megfeleltetés. A támogatások kifizetéséhez a tagországok utólag környezetvédelmi kötelezettségek teljesítését is előírhatták.
- Mennyiségi szabályozás. A berlini találkozó döntése értelmében a kötelező terület ugaron hagyásának mértéke az alapterület 10% -a volt

Az így keletkező tartalékokkal a tagállamok kiegészíthették azokat a közösségi forrásait melyeket például az előnyudíjazásra, a hátrányos helyzetű területekre fejlesztésére, az agrár-környezetvédelmi intézkedésekre, az erdősítésre és a vidékfejlesztésre fordítottak (Halmai és mtsai., 2020).

Az Agenda 2000 legkiemelkedőbb eredményének a vidékfejlesztés fontosságának elismerése tekinthető, ugyanis ekkor vált a KAP II. pillérévé. Ez a multifunkcionális mezőgazdaság uniós koncepciójának köszönhető, amely elismeri, hogy a mezőgazdaság funkciója nem korlátozódik a növénytermesztésre és az állattenyésztésre, hanem a gazdálkodók további, a társadalom számára fontos feladatokat is ellátnak (Jámbor – Mizik, 2014).

1.2 KAP támogatási rendszere

A közös agrárpolitikát az alábbi két alap finanszírozza az uniós költségvetés keretében:

- az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) közvetlen támogatást biztosít és piaci rendelkezéseket finanszíroz;
- az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) vidékfejlesztési intézkedésekhez nyújt felhasználható forrásokat.

A kifizetéseket az egyes tagállamok kezelik. Az uniós átláthatósági szabályoknak megfelelően minden tagország közzéteszi a KAP-kifizetések kedvezményezettjeire vonatkozó információkat (Európai Bizottság, 2024b).

1.2.1 KAP közvetlen támogatásai

Az uniós és nemzeti támogatások forrásai és szerkezete

A KAP egyetlen finanszírozási forrása sokáig az úgynevezett Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap volt (EMOGA), de 2007-ben a finanszírozási rendszert megváltoztatták és a mezőgazdasági termelőknek nyújtott közvetlen kifizetéseket és a piaszervezési intézkedések egészét egy külön alapba helyezték át. Ez volt a már csak EMGA-nak nevezett alap (Európai Mezőgazdasági Garanciaalap). A korábbi "orientációs intézkedések" számára új alapot hoztak létre, az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapot, (EARDF). Ezekből finanszírozzák a vidékfejlesztési programokat, általában minimum 20% -ban nemzeti társfinanszírozással. Az EMGA-források mindig is jelentős részét képezték az uniós költségvetésnek (Agrártámogatások, 2024).

A KAP két pillérből áll, és három fő cselekvési területet foglal magában:

- közvetlen támogatás (első pillér)
- piaci intézkedések (első pillér)
- vidékfejlesztés (második pillér) (ET, 2023).

Közvetlen támogatás (első pillér)

Az egységes európai agrárpiacot, a közös agrárpolitika célját a régióon belüli szabadkereskedelem, az egységes árak, a közösségi pénzügyi támogatás és a tagállamok mezőgazdasági termékeinek "természetes preferenciája" jellemzi. A KAP egyik legfontosabb alapelve azonban kezdettől fogva az volt, hogy az árakat a piacon a piaci szereplők

szabadtárgyalásai révén, a kereslet és a kínálat összehangolásának eredményeként kell meghatározni. A közvetlen vagy közvetett beavatkozásnak a piac rendes működésének biztosítása, a piaci feltételek javítása és korszerűsítése érdekében kell történnie (Halmai, 2020).

2007-ben létrehozták a Közös Piacszervezést (KPSZ), amely magában foglalja KAP piaci intézkedéseit. Ez a konszolidáció a közösen szervezett piacot egyesítette az összes mezőgazdasági termékre kiterjedő KPSZ égisze alá. A folyamatban lévő reformok részeként a KAP fokozatosan piacorientáltabbá vált, ami az intervenciós eszközök alkalmazásának csökkenését eredményezte. A KAP első pillérében a piaci intézkedések ma már kisebb szerepet játszanak a korábbi időszakokhoz képest. A piac támogatására a 2014-2020 közötti időszakra az EU költségvetése mintegy 17,5 milliárd eurót különített el. Ezek a források elsősorban a termelői szervezetek működési programjainak, valamint az iskolagyümölcs- és iskolatej-támogatás, továbbá a borászati nemzeti programok támogatására irányulnak. Érdemes megjegyezni, hogy Magyarország is aktívan részt vett ezekben a programokban (Horváth, 2018).

2013-tól kezdődően egyre nagyobb hangsúlyt kapott a környezetvédelem, a zöldítési komponens a KAP-hoz kapcsolódóan minden tagállam számára előírássá vált. Azok a gazdálkodók váltak jogosulttá támogatásra, akik betartották az ökológiailag fenntartható mezőgazdasági gazdálkodást elősegítő speciális előírásokat.

Ezenkívül a KAP közvetlen támogatási kerete lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy speciális segítséget nyújtsanak a kisgazdaságok számára. Mindazonáltal ez a fajta támogatás felváltja a közvetlen támogatás más formáit. Ezért azok a gazdálkodók, akik kisgazda támogatásban részesülnek, nem jogosultak más típusú közvetlen támogatásra (Agrártámogatások, 2024).

A közvetlen támogatás, azaz a mezőgazdasági termelőknek közvetlenül folyósított kifizetések révén a KAP biztonsági hálót biztosít a mezőgazdasági termelők számára, és elegendő forrást biztosít számukra tevékenységük végzéséhez (ET, 2023).

A közvetlen támogatás biztosítja, hogy:

- a gazdák jövedelemtámogatást kapjanak – cserébe azért, hogy gondozzák termőföldjüket és betartják az erre vonatkozó élelmiszer-biztonsági, környezetvédelmi és állatjóléti előírásokat
- EU-szerte folytatódjon a helyszíni körülményekhez igazított mezőgazdasági tevékenységek végzése
- a termelők odafigyeljenek a piac igényeire
- azok a mezőgazdasági termelők, akik nem felelnek meg bizonyos kritériumoknak, ne részesüljenek egyformán támogatásban (ET, 2023).

1.2.2 A KAP vidékfejlesztési támogatásai

A vidékfejlesztés a KAP „második pillére”. Megerősíti a jövedelemtámogatásból és piaci intézkedésekből álló „első pillért” azáltal, hogy előre mozdítja a vidékek társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóságát (Európai Bizottság, 2024c).

A közös agrárpolitika elősegíti, hogy a vidéki térségek gazdaságilag életképes területek legyenek. Ennek érdekében pénzeszközöket és intézkedéseket biztosít a vidékfejlesztés támogatására (Európai Bizottság, 2024c).

A második pillér egy sor vidékfejlesztési intézkedést foglal magában. Támogatja a beruházásokat, a tudásépítést, az ellátási láncok szervezését, a környezetvédelmet és az éghajlatváltozás elleni fellépést. A 2014-2020-as Vidékfejlesztési Terv is erre épül, és kiterjedt rendelkezéseket tartalmaz az innováció és a kockázatkezelés területén. A KAP második pillérébe tartozó közösségi alapú vidékfejlesztési politikák célja, hogy támogassák az EU vidéki térségeit, és segítsék őket leküzdeni a huszonegyedik század rendkívül széles ökológiai, környezeti, gazdasági és társadalmi kihívásait (Horváth, 2018).

Ugyanakkor a vidékfejlesztési támogatások a mezőgazdasági termelőket ténylegesen elérő támogatások nagy részét is teszik ki:

- néhány támogatási programban (mint például az agrárkörnyezetgazdálkodási támogatás mely viszonylag sok gazdát érint) bizonyos kiegészítő feltételek teljesítése esetében lényegében gondolkodás nélkül jár a gazdálkodóknak a támogatás, illetve

- bizonyos nagyobb mezőgazdasági beruházási támogatások (itt persze a már megjelenik a mérlegelés pályázatok elbírálásakor) is ebből a kasszából valósulnak meg (Agrártámogatások, 2024).

Ez a terület rugalmasabb, mint az 1. pillér, amely lehetővé teszi a regionális, nemzeti és helyi hatóságok számára, hogy az európai intézkedéscsomagban rendelkezésre álló lehetőségek alapján külön hétéves vidékfejlesztési terveket dolgozzanak ki. Ellentétben az 1. pillérrel (amelynek finanszírozása teljes egészében az EU-t terheli), a 2. pillér programjai egyrészt közösségi, másrészt regionális, nemzeti vagy helyi források társfinanszírozásával valósulnak meg. A vidékfejlesztési politikák megvalósítását az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA) és regionális vagy nemzeti források közösen finanszírozzák (Horváth, 2018).

A KAP három olyan hosszú távú célkitűzést emel ki, melyek által hozzájárul a vidéki területek fenntartható fejlődéséhez. Ezek az alábbiak:

- A versenyképesség előmozdítása a mezőgazdasági és az erdészeti ágazatban
- A természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás és az éghajlat változás elleni fellépés biztosítása;
- a vidéki gazdaságok és közösségek földrajzilag kiegyensúlyozott fejlesztése, melynek kulcsfontosságú eleme a munkahelyteremtés és a munkahelyek megőrzése (Európai Bizottság, 2024c).

A vidékfejlesztési intézkedéseket a KAP forrásain belül az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) támogatja. Az EMVA 2021–2027-es költségvetése 95,5 milliárd eurót tesz ki. Ennek része egy 8,1 milliárd euró összegű, a Next Generation EU gazdaságélénkítő eszközökből származó tőkeinjekció, melynek célja a Covid járvány által okozott kihívások kezelésének elősegítése (Európai Bizottság, 2024c).

VidékJfejlesztési program

Az uniós tagállamok az EMVA keretében rendelkezésre álló forrásokat vidékfejlesztési programokon keresztül használják fel. A tagállamok saját költségvetésükből társfinanszírozzák a vidékfejlesztési programokat, amelyek lehetnek országos vagy regionális szintűek. Bár a Bizottság felelős a vidékfejlesztési programok jóváhagyásáért és

végrehajtásuk nyomon követéséért, de a projektek kiválasztásáról és a kifizetésekről szóló döntéseket a tagállamok nemzeti vagy regionális szintű irányító hatóságai hozzák meg (Európai Bizottság, 2024c).

Mindegyik vidékfejlesztési programnak arra kell törekednie, az EMVA hat prioritása közül négyet meg tudjon valósítani.

Ezek az alábbiak:

- a tudástranszfer és az innováció ösztönzése szükséges a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki területeken
- A mezőgazdasági termelés minden formáját versenyképesebbé és életképessé kell tenni, valamint ösztönözni kell a legkorszerűbb mezőgazdasági technológiák alkalmazását és a fenntartható erdőgazdálkodást.
- szorgalmazni kell az élelmiszer-ellátási lánc megszervezését, az állatjóllétet és a mezőgazdaság kockázatkezelését;
- erőforrás-hatékonyságra kell törekedni, és támogatni kell az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodni képes környezetkímélő gazdaságra való átállást a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és az erdészetben;
- céljuk legyen a mezőgazdasághoz és az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó ökoszisztémák helyreállítása, fenntartása és javítása;
- elő kell segíteni, hogy a vidéki térségekben erősödjön a társadalmi befogadás, csökkenjen a szegénység és lendítő hatással legyen a gazdaságra (Európai Bizottság, 2024c).

1.2.3 Nemzeti támogatások rendszere

Az EU közvetlen támogatási kerete a korábban említett támogatásokon kívül bizonyos mértékben (bár nem minden ágazatban) lehetővé teszi a termeléshez kapcsolódó támogatások nyújtását. Ez különösen jelentős azokban a tagállamokban, amelyek a területalapú támogatási rendszert alkalmazzák, mivel ez a rendszer általában a szántóföldi növénytermesztők javát szolgálja az állattenyésztéssel, valamint a több munkaerőt és kevesebb földterületet igénylő gyümölcs- és zöldségtermesztéssel szemben (Agrártámogatások, 2024).

1.3 Szőlészeti-borászati támogatások a vidékfejlesztésben

A szőlő-bor ágazat támogatási lehetőségeit Magyarország Nemzeti Programja határozza meg, amely Magyarország rendelkezésére álló közösségi ágazati támogatások felhasználásának 5 éves terve (Agrárminisztérium, 2024).

A termelés jövedelmezősége a legfontosabb feladat a szőlő-bor ágazat fennmaradása érdekében. Növelni kell a termelés hatékonyságát és szervezettségét, valamint a termelési tényezők megfelelő minőségben és mennyiségben való rendelkezésre állását kell biztosítani (HNT, 2016).

A támogatás kifizetésének megállapításakor figyelembe veendő legfontosabb intézkedések:

- Optimális termőterület kialakítása
- A borpiac ismeretében történő átgondolt telepítési politika kialakítása
- Szőlő termőhelyi kataszter fokozott védelme (HNT, 2016).

A szőlőtermesztés és a borászat is gazdasági tevékenység. A pénzügyi fenntarthatóság fontos tényezője a kockázatkezelés módja. Mivel mezőgazdasági ágazatról van szó, a kockázatok nagy része időjárásfüggő, így a megelőzés nem minden helyzetben lehetséges. A rendszer alapját jelenleg az állami támogatásból álló agrárkáranyhítási rendszer jelenti.

A KAP következő reformja a termelés biztosítására fog összpontosítani. A közösség felkészítése érdekében ennek a rendszernek a bevezetésére meg kell vizsgálni a magyar szőlő- és boripar speciális igényeit. Szintén fontos az átfogó jövedelemstabilizáció, amely a Vidékfejlesztési Terv keretében létrehozott Jövedelemstabilizációs Alapon keresztül valósul meg. Ennek keretében a pénzügyi biztonság/biztosítási hálózata akkor lép életbe, ha a termelői bevételek bizonyos időn belül csökkennek, nem pedig a természeti kockázatokból eredő veszteségek mérséklésére (HNT, 2016).

A borturizmus ma már az egyik leginkább fejlődő része a vidéki turizmusnak. A fogyasztók és a termelők közötti közvetlen találkozások a borfogyasztáshoz vezetik a vendégeket (HNT, 2016).

A borturizmus erősítése mellett további indok, hogy többletbevételeket képez a helyi turisztikai szolgáltatásokon keresztül (Agroinform, 2023).

A KAP Stratégiai Tervében az alábbi felsorolt beavatkozások találhatók:

- Támogatás a szőlőültetvények újjáépítéséhez és átállításához
- Beruházások tárgyi eszközökbe és immateriális javakba a borágazatban
- Zöldszüret támogatása a borágazatban
- Borászati melléktermékek lepárlása
- Borágazati hazai népszerűsítés
- Borágazatban alkalmazott, harmadik országokban folytatott promóció (Agroinform, 2023).

1.3.1 Szőlészeti-borászati támogatások

A támogatási források az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból származnak. Az utóbbi években a vidékfejlesztésnek ezen ágazatára jelentős figyelmet fordítottak.

A gépek és berendezések támogatásának keretösszege 2021-2023. évekre 36 millió euró volt. Támogatási összeg pályázonként maximum 100 millió Ft. Azonban itt is bizonyos feltételeknek meg kellett felelni. Jogosulttá vált pályázni, aki:

- borászati termék előállítására, kiszerelésére, illetve tárolására vonatkozó működési engedéllyel rendelkező természetes vagy jogi személy;
- a gépek vonatkozásában az EMVA-ból – a Vidékfejlesztési Program valamely intézkedése keretében – nem rendelkezik már érvényes támogatói okirattal;
- a kisüzemi bortermelő rendelkezik az üzemre vonatkozó adóaktári vagy egyszerűsített adóaktári engedéllyel;
- három éven belül a borászati hatóság véglegessé vált határozattal a borászati üzemet véglegesen nem zárta be, vagy tevékenységét ideiglenesen nem függesztette fel (53/2020. (X.27.) AM rendelet).

A 2020 és 2023 közötti időszakban összesen 16 milliárd Ft-ot különítettek el a szőlőművelés hatékonyságának növelésére és a termelési módszerek korszerűsítésére. A pályázatok elbírálásánál előnyben részesítik azokat a gazdálkodókat, akik aktívan részt vesznek az integrált termelési láncokban.

A kifejezetten szőlőtermesztésre szánt szerkezetátalakítási támogatások nyújtásával az ágazat versenyképességének növelése a cél. Ezek a támogatások lehetővé teszik a gazdálkodók számára, hogy meglévő ültetvényeiket hatékonyabbakra cseréljék, ezáltal javítva az általános termelékenységét és jövedelmezőségét (Agroinform, 2020).

A Kormány a Partnerségi Megállapodásban a mezőgazdasági üzemek versenyképességének fokozását, az erőforrás-felhasználás optimalizálását, valamint a környezetvédelem előtérbe helyezését tűzte ki célul, utóbbi esetben különös tekintettel a megújuló erőforrások hasznosítására. Ez a megközelítés magában foglalja az elavult technológiai gyakorlatok korszerűsítését és a foglalkoztatási lehetőségek megteremtését.

Abban az esetben, ha a beruházás a támogatási kérelemben foglaltak szerint maradéktalanul megvalósult, támogatás folyósítható (VP3-4.2.2-16, 2019).

A mezőgazdaság az elmúlt két évben számos komoly kihívással szembesült, a magyar gazdáknak rendkívüli körülmények között kellett helyt állniuk, és most is helyt kell állniuk. Elég csak a koronavírusra, az extrém időjárási körülményekre, a műtrágyák, növényvédő szerek és az energia magas árára, a növekvő finanszírozási költségekre vagy egyszerűen a munkaerőhiányra gondolni. A helyzetet súlyosbította az orosz-ukrán háború és a súlyos szárazság (Nagy, 2023).

2022 júniusában született döntés arról, hogy a 2021 novemberében benyújtott és elfogadott egyedi szőlőültetvény-átalakítási tervekre, valamint a 2022 január-február között benyújtott támogatási kérelmekkel bíró borászati beruházási projektekre a tervezettnél több támogatást kaphatnak a szőlőtermesztők és borászok céljaik eléréséhez. Ez a lépés megnöveli a fejlesztések megvalósításának esélyeit a jelenlegi, az optimálistól távol álló gazdasági környezetben (Nagy, 2023).

Az Unió előző költségvetési időszakában hiányzott a borágazat előrehaladását célzó keret. A jelenlegi uniós költségvetési ciklusban azonban 20 milliárd Ft-os kezdeti keretet különítettek el, hogy a Vidékfejlesztési Programon keresztül segítséget nyújtsanak az ágazatnak. A Miniszterelnökség szakmai szervezetekkel folytatott megbeszélések követően, a jelentős igény figyelembevételével döntött a támogatási összeg megduplázásáról.

Az ilyen pályázatok hasznosítása két kulcsfontosságú célt szolgál: a versenyképesség fokozását és az energiahatékonyság növelését (Nagy, 2023).

1.3.2. VP3-4.2.2-16 Borászat termékfejlesztésének és erőforrás-hatékonyságának támogatása

Magyarország Kormánya felhívást adott ki az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból társfinanszírozott, Széchenyi 2020 keretében megjelent „**Borászat termékfejlesztésének és erőforrás-hatékonyságának támogatása**” című (VP3-4.2.2-16 kódszámú) pályázati lehetőségre. Ezekkel a támogatásokkal a gazdálkodók olyan fejlesztéseket dolgozhatnak ki, amelyek elősegítik tevékenységük gazdaságos folytatását, saját és dolgozóik foglalkoztatásának megőrzését, valamint a bortermelés versenyképességének növelését.

A felhívás célja, hogy a mezőgazdasági termelőnek minősülő, valamint a mezőgazdasági termelőnek nem minősülő, de legfeljebb mikro- vagy kisvállalkozásnak minősülő borászatok számára az alábbi lehetőségeket biztosítsa: Borászati gépek, technikai eszközök, meglévő technológia vagy gépek beszerzése, korszerűsítés, építéssel járó fejlesztési beruházások megvalósítása. Lehet kifejezetten az energia- és egyéb erőforrás-felhasználás hatékonyságának növelésére, illetve a megújuló energiaforrások felhasználására beruházásokat megvalósítani (VP3-4.2.2-16, 2019).

A felhívás meghirdetésekor a támogatásra rendelkezésre álló tervezett keretösszeg 39,23 milliárd Ft.

Támogatási időszak: 2014-2020.

A támogatott projektek várt száma: 500 db.

Az igényelt vissza nem térítendő támogatás összege maximum 200 millió Ft.

A támogatás maximális mértéke közép-magyarországi régióban az összes elszámolható költség 40% -a, a nem közép-magyarországi régióban az összes elszámolható költség 50% -a (VP3-4.2.2-16, 2019).

A felhívás keretében az EU-ról szóló Szerződés 1. számú mellékletében szereplő mezőgazdasági terméknek minősülő borászati termékek előállítására, kiszerezésére és tárolására vonatkozó projektek támogathatóak az alábbi részletezés szerint:

A) Beruházás borászati gépekbe, műszaki berendezések beszerzése és építéssel járó fejlesztések.

Támogatható tevékenységek:

- Szőlőfeldolgozáshoz, mustkezeléshez, bor-, pezsgő-, illetve habzó bor készítéshez, kezeléshez, tároláshoz, érleléshez és kiszereléshez kapcsolódó új eszközök, gépek beszerzése, új technológia kialakítása vagy meglévő gépek, berendezések korszerűsítése, hatékonyabbra váltása.
- A szőlőfeldolgozáshoz, valamint a borászati technológiához kapcsolódó üzemben belüli anyagmozgatáshoz, raktározáshoz, csomagoláshoz kapcsolódó új eszköz beszerzése.
- A tevékenységet szolgáló, de a célterülethez tartozó épületek, építmények létesítése (VP3-4.2.2-16, 2019).

B) Olyan fejlesztések támogatása, melynek célja a borágazat oly mértékű előmozdítása, amelyek növelik a borászati termékek értékét, miközben előtérbe helyezik a környezeti erőforrás-hatékonyságot. Ez olyan innovatív feldolgozási technológiák és működési gyakorlatok bevezetését jelenti, amelyek kímélik az anyagokat, az energiát és a vizet, miközben különféle eszközökkel minimalizálják a környezet terhelését (VP3-4.2.2-16, 2019).

1. Energiahatékonyság javítását célzó tevékenységek.

A célterületek közé tartoznak azok a tevékenységek, amelyek fő célja az energiahatékonyság javítása a borászatban. A célterületen belül csak a meglévő létesítmények felújítása és korszerűsítése végezhető az energiahatékonyság javítása érdekében.

- Épületek, építmények hőteljesítményének javítása és a hőveszteségcsökkentése.
- Épületek, építmények fűtési, hűtési és használati melegvíz rendszereinek korszerűsítése.
- Világítási rendszerek korszerűsítése.
- Technológia, gépek, berendezések energetikailag korszerűbbé tétele. Új, energiatakarékos technológiák kialakítása, energiatakarékos eszközök és berendezések beszerzése (VP3-4.2.2-16, 2019).

2. Egyéb környezetterhelést csökkentő tevékenységek.

Olyan tevékenységekre terjed ki, amelyek fő célja a borászat öko-hatékonyságának javítása.

- Korszerűsítés és új módszerek bevezetése az anyag- és víztakarékosság és a kibocsátás csökkentése érdekében (pl. a csomagolás korszerűsítése az anyagfelhasználás

csökkentésével és környezetbarát anyagok használatával, üvegpalackozás, környezetbarát megoldások, jobb szennyvízkezelés és újrahasznosítás, a technológiai veszteségek csökkentése).

- Az erőforrásokkal való hatékonyabb gazdálkodáshoz szükséges mérő-, ellenőrző és regisztráló rendszerek kiépítése, fejlesztése (VP3-4.2.2-16, 2019).

3. Megújuló energiaforrást hasznosító technológiák alkalmazása.

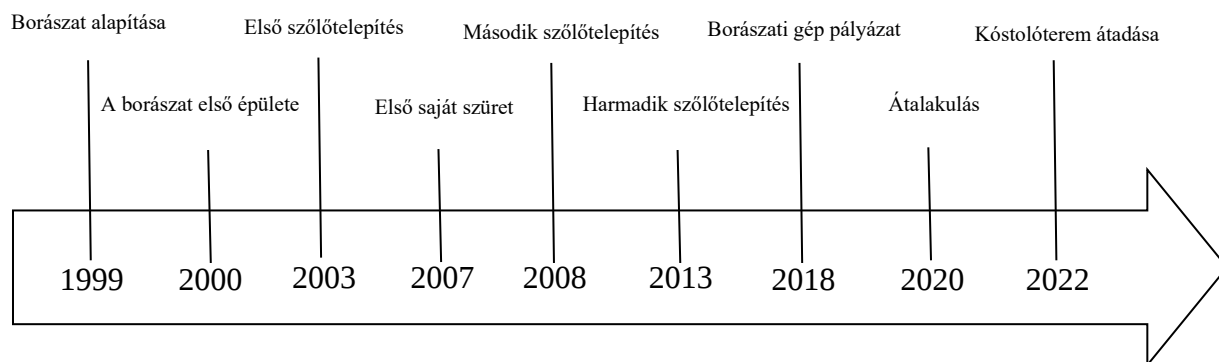
Az adott célterület a gazdaságos termelés, az üzemi építmények, a szőlőfeldolgozás, valamint a bor-, pezsgő- és pezsgőgyártás energiaigényének teljesítésére irányuló különféle törekvéseket öleli fel, beleértve azok csomagolását, tárolását és raktározását is. A cél a megújuló energiaforrások hasznosítása erre a célra. Ez magában foglalja a fűtési/hűtési, a használati melegvíz és a villamosenergia-igény kielégítését részben vagy egészében megújuló energiaforrásokon keresztül. Ilyen például a napkollektorok telepítése, a biomassza alapú és hőszivattyús rendszerek telepítése, a geotermikus energia hasznosítása, a biogáz előállítása, a napelemes rendszerek létesítése és a szélenergia hasznosítása. (VP3-4.2.2-16, 2019).

2. Anyag és módszer

2.1 Anyag

A dolgozat témájául választott pincészet 1999-óta működő családi vállalkozás, ami számos mérföldkövet teljesített az indulása óta (1. ábra). Borászatuk a mátrai borvidéken található. Itt történik a szőlő feldolgozás, borkészítés, palackozás és a borok tárolása is. Saját szőlőterületük 10 ha, mely az éves feldolgozott szőlő mennyiség 1/3-át tette ki a koronavírus járványig, a hiányzó mennyiséget helyi termelőktől vásárolják. Szőlőfajták között megtalálható az Irsai Olivér, a Chardonnay, a Pinot grigio, az Ottonel muskotály, az Olaszrizling, a Furmint, a Zenit, a Müller-Thurgau, a Tramini, a Kékfrankos, a Pinot noir, a Cabernet sauvignon és a Cabernet franc. Az ültetvényeken ernaümvelésmóddal dolgoznak és zöldsürettel csökkentik a tőketerhelést. Elsősorban reduktív, könnyed, gyümölcsös borok készülnek ropogós savakkal, fajtajelleges aromajegyekkel kiegészülve, továbbá gyöngyöző és ha az évjárat megengedi jégbor is.

A feldolgozott szőlőből hűtött, irányított erjesztéssel készült új borokat a kezelés és érlelés után palackozzák. Azonban néhány tétel esetében fahordós érlelést vagy finomseprőn tartást is alkalmaznak. Évente mintegy 3000 hl bor elkészítésére van kapacitásuk.

1. ábra: A borászat története

(Saját forrás)

A vállalkozást 2019 őszén nagy veszteség érte, hosszú betegség után elhunyt a borászat alapítója. A helyét a felesége vette át, aki az ezt megelőző időszakban a borászat könyvelésével foglalkozott. Az elhunyt emlékére és tiszteletére azóta minden évben borversenyt rendeznek, ahol a Mátrai Borvidék legjobb újborát keresik, így állítanak emléket a fiatalon elhunyt Mátrai borásznak.

A 2019 és 2020-as évet meghatározó koronavírus járvány a vállalkozást is nagymértékben érintette, ugyanis elsősorban a gasztronómiában értékesítik a borokat, illetve az országos borfesztiválok állandó látogatói. Mivel a vállalkozás fő profilja a reduktív borok készítése és célja az egy éven belüli értékesítés, így a járvány hatására csökkentették a szőlőtermelőkől történő vásárlást. Így egy kis átszervezésnek köszönhetően sikerült átvészelnük ezt az időszakot. Azóta kicsit óvatosabbak lettek a beruházások terén, és csak kisebb volumenű fejlesztések történnek.

2022-ben elfogadásra került az Agrár-környezetgazdálkodás pályázat, és ennek szellemében kezdték el művelni a szőlőterületeiket. Továbbá megpróbálnak minél környezettudatosabban tevékenykedni így a szőlőben feromon csapdás növényvédelmi megoldásokat alkalmaznak. A szőlő művelésénél az engedélyezett AKG által elfogadott kezelőanyagokkal termelik a szőlőt, és a madarak számára faodú, a hasznos rovaroknak pedig rovarhotel került kialakításra.

MyMátra

A Mátrai borvidék első közösségi bora ezen a néven debütált 2022 májusában. A bornak minimum 3 illatos szőlőfajta házasításából kell állnia, melyből egyik fajta aránya sem lehet kevesebb mint 10%, és nem lehet több mint 35%. A bor kizárólag reduktív eljárással készíthető.

A MyMátra első évjáratát 6 Mátrai pincészet készítette, köztük szerepel a záródolgozatomban bemutatott borászat is.

A 2022-es év ellentétes évnek mondható a borászat életében. Bár a súlyos aszály a termés minőségére nem volt negatív hatással, de a csapadékhiánynak köszönhetően a vártnál 2/3-al kevesebb szőlő került szüretelésre.

Ugyan ezen év őszén sikerült egy 15-20 fő befogadására alkalmas kóstolóteremet kialakítani. Ezzel bővítették szolgáltatásaikat, és innentől kezdve az ide látogató vendégeknek lehetőségük van egy 2 órás pincelátogatással egybekötött borkóstolón való részvételre, ahol első kézből tudják kóstolni a különböző borokat, illetve igény esetén meleg ételt és szálláslehetőséget is tud biztosítani a pincészet. A kialakított terem borversenyek lebonyolítására is kiválóan alkalmas.

A bemutatott borászatnál a termelés növekedés, a minőségi borok készítése és a piacképességek fenntartása érdekében még 2016-ban szükségessé vált egy nagyobb beruházás. Találtak egy olyan pályázatot, amivel lehetőségük nyílt a tároló kapacitásukat növelni, gépieket korszerűsíteni és egyéb borászati berendezéseket beszerezni. Ezért a terveik megvalósításához kerestek pályázati lehetőséget.

A 2016-ban leadott, majd végül 2018-ban elbírált és elfogadott pályázatnak köszönhetően a cégnél 6 beszerzés valósult meg, melyet 3 szakaszban kellett elvégezni. Ehhez az Unió 50% - os támogatást nyújtott. A beruházás befejezésének tervezett dátuma 2020.02.29 volt.

1. Szakasz: Hűtőköpennyel ellátott erjesztő és tároló tartályok vásárlása.
2. Szakasz: Palackozó és címkézőgép beszerzés.
3. Szakasz: Különböző szivattyúk, elektromos mérlegegység, mikrooxidációs berendezések, labor mérőműszerek beszerzése.

2.2 Módszer

Vizsgálatomban összehasonlítom, hogy a sikeresen elnyert és elszámolt Uniós támogatás hogyan hatott a borászat életére, és arra keresem a választ, hogy a megvalósított beruházással milyen gazdasági és minőségbeli eredményeket sikerült elérniük a 2019-ben és 2020-ban megvalósított borászati eszközbeszerzés óta.

Ehhez elkértem a cégtől a 3 mérföldkő megvalósításának tervezetét, amiben szerepeltek a tervezett befejezés dátumai, a megvalósítani kívánt eredmények, valamint a felhasználni tervezett támogatások összege.

Mivel a beruházás fő csapásvonala a kapacitás bővítés volt így bekértem a borászatban található tartályok nyilvántartását a beruházás előtti és utáni időszakra vonatkozóan, hogy szemléltetni tudjam mennyivel sikerült növelni a tárolható borok mennyiségét.

Összegeztem egészen 2013-ig visszamenőleg az évi előállított borok mennyiségét is, hogy lássuk mekkora teljesítménnyel dolgoztak a beruházás előtti és utáni években.

Megvizsgáltam, hogy mekkora a maximális kapacitása a borászati üzemben található gépeknek, és ezen berendezések működtetéséhez hány fő szükséges jelenleg, és hány fővel dolgoztak a beruházás előtt.

Ezen információk tudatában beszereztem az előző évekre vonatkozó évi palackozási naplót egészen 2019-ig, amivel szemléltettem a hatékonyságát az új palackozó és címkéző gépsornak, valamint kiszámoltam, hogy éves szinten mekkora költséghatékonysággal járnak a beruházás egyes elemei.

3. Eredmények

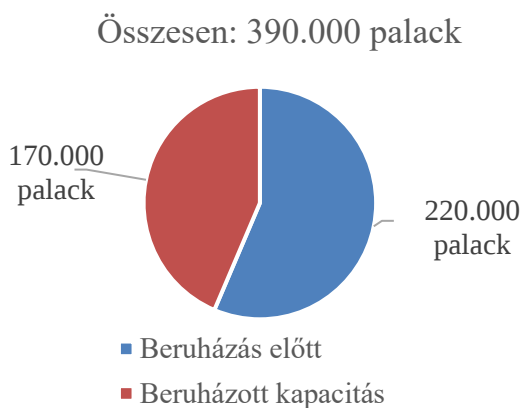
3.1 I. Szakasz eredményei

A projekt első szakaszában 7 darab 150 hektoliteres és 1 darab 250 hektoliteres rozsdamentes, lábon álló erjesztő tartályt és hozzájuk hűtőköpenyt tudtak beszerezni, ezáltal az erjesztési és tárolási kapacitásukat majdnem a duplájára tudták növelni (2. táblázat). A mérföldkő elérésének a tervezett dátuma 2018.12.31, és ehhez a felhasználható támogatás 11 817 500 Ft volt.

Beruházás előtt		Beruházás után	
Tartályok darabszáma	Tárolható borok mennyisége (hl-ben)	Tartályok darabszáma	Tárolható borok mennyisége (hl-ben)
28	1700	36	3000

2. táblázat: A borászatban alkalmazott tároló és erjesztő tartályok
(Saját forrás)

Az új tartályok beszerzésének a kiemelt célja egyértelműen az erjesztési és tárolni kívánt bor kapacitásának növelése volt. Az évi palackozható mennyiség így 220 ezer palacktól 390 ezer palackra növekedett (2. ábra).

2. ábra: Tárolási kapacitás
(Saját forrás)

A már rendelkezésre álló tartályok nem rendelkeztek hűtőköpennyel, így a tárolásuk kizárólag a pincében történik, viszont az új hűtőköpennyel ellátott tartályok már a telephely udvarán kerültek elhelyezésre (3. ábra), és minőségromlás nélkül történhet a borok erjesztése vagy tárolása az év minden szakában. Leginkább a szüret utáni időszakban télen történik az új tartályokban történő borok tárolása, mivel a hűtőköpeny nem csak hűtésre, de a bor egy előre meghatározott hőmérsékleten tartására is alkalmas. A tavasz közeledtével a pincében

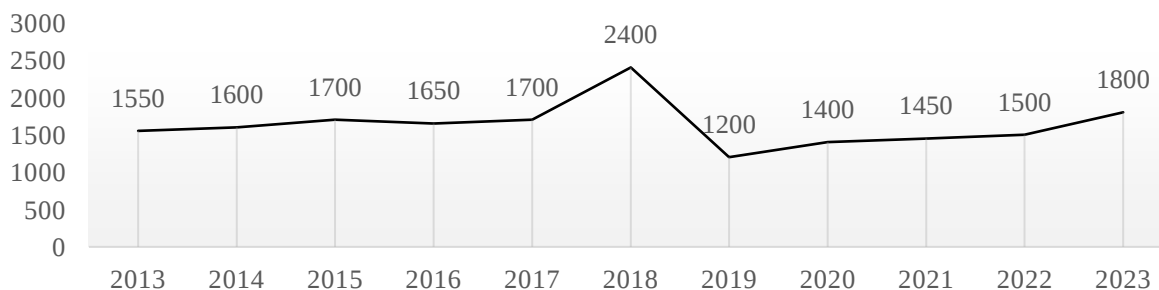
elhelyezkedő tartályokból már palackozásra kerülnek a tételek, ezért, hogy a hűtőköpenyhez szükséges energiafelhasználást csökkentsék még a beköszönő tavasz előtt, ha erre lehetőségük van akkor a kinti tartályokból átfejtik a bort a picében lévő üres tartályokba, amik nem igényelnek hűtést.

A beruházás által egész nyáron is megoldható a borok kinti tárolása minőségromlás nélkül.

*3. ábra: Erjesztő és tároló tartályok
(Saját forrás)*

Ez a beruházás már a megvalósítás évében is érintette a borászat gazdaságát, ugyanis a megnövekedett tároló kapacitásnak köszönhetően az előző évekhez képest 40%-kal több szőlő került feldolgozásra a 2018-as szüret alatt (4. ábra). Viszont sajnos a koronavírus járvány hatására a 2019-es évtől kezdődően jött egy tervszerű visszaesés a felvásárolt szőlő mennyiségével kapcsolatban, ami miatt még nem volt olyan évük, hogy a tárolók maximális kapacitását ki tudták volna használni.

*4. ábra: Előállított borok mennyisége (hl)
(Saját forrás)*

3.2 II. Szakasz eredményei

A második szakaszban 1 darab automata palackozó gép és 1 darab automata öntapadós címkéző gép került beszerzésre (5. ábra). A mérföldkő elérésének a tervezett dátuma 2019.08.31.

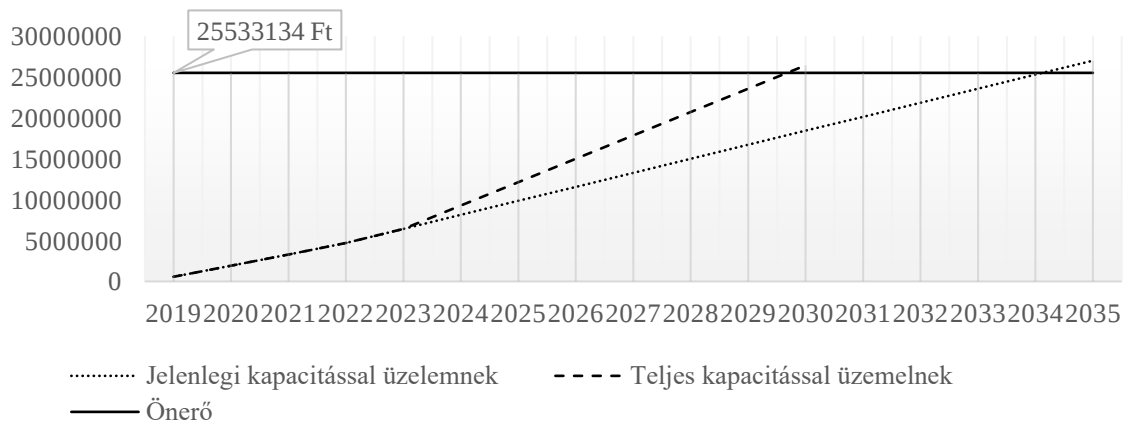
A palackozó és címkéző gép összesen 42 113 091 Ft-ba került, amihez az Unió 16 579 957 Ft vissza nem térítendő támogatással járult hozzá.

*5. ábra: Palackozó és címkéző gép
(Saját forrás)*

A beruházás előtt egy régi típusú manuális palackozó és címkéző géppel történt a borok palackozása. Az elavult technológia mellett a gép folyamatos karbantartást igényelt, ez által már nem volt alkalmas a megbízható, állandó munkavégzésre. Az új berendezés teljesítménye megegyezik az elődjével (800 palack/óra), viszont ennek az automata gépnek a legnagyobb előnye, hogy az idáig szükséges 5 munkavállaló helyett, már 3 ember is el tudja végezni a palackozás és címkézés munkafolyamatát. Az évi 200 000 palack elkészítése bér munkával történik előre meghatározott napokon. Egy nap hozzávetőleg 3000 palack bort palackoznak és címkéznek fel. Jelenleg ennek a tevékenységnek a napi díja bér munkában 11 ezer Ft/fő. Az aktuális termelési kapacitással ez évi 70 munkanapot jelent, amikor az üzemben palackozás történik. Így könnyen megállapítható, hogy évente a jelenlegi bérezéssel és az új berendezéssel több mint 1,5 millió Ft-tal tudják csökkenteni kiadásait, és mint tapasztaljuk még a napi bér munka díjak is folyamatosan nőnek, amit a munkáltatóknak követniük kell. Ha a teljes teljesítménnyel termelnének borokat, akkor az évi megtakarítás megközelítőleg 3

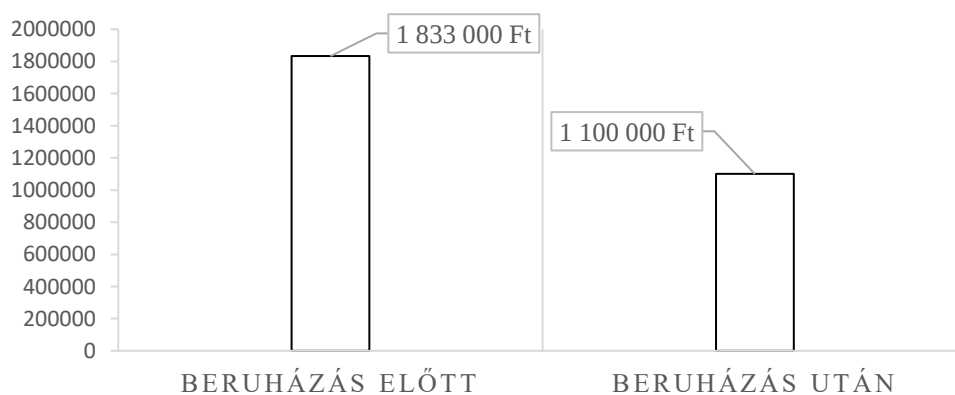
millió Ft lenne a létszámcsoökkentés hatására, így már 2030 előtt megtérülne a beruházott önerő (6. ábra).

6. ábra: Palackozó és címkéző gép megtérülése a munkavállalói bér megtakarítással számolva
(Saját forrás)

100 ezer palack bor palackozására vetítve több mint 730 ezer Ft-ot tudnak megtakarítani a munkavállalók csökkentésének köszönhetően (7. ábra).

Nem elhanyagolható fejlődési szempont továbbá, hogy az új palackozó gép már alkalmas a polilaminált csavarzáras kapszulával lezárni a palackot. A beruházás előtt csak a hagyományos parafa dugó és a hőre zsugorodó pvc kapszulát alkalmazták. A csavarzáras kapszula kiemelkedő tartósságot biztosít, az idő múlásával nem módosulnak fizikai tulajdonságai, ugyanakkor a kapszulatest díszítésének lehetőségei is vannak

7. ábra: 100.000 palack bor előállítási költsége a munkabérre vetítve
(Saját forrás)

3.3 III. Szakasz beruházásának eredményei

Az utolsó szakaszban a kisebb méretű és költségű berendezések kerültek megvásárlásra. Ezek az alábbiak voltak: 2 darab szivattyú. Egy 12000 l/h kapacitású gumilapátos és egy 9000 l/h teljesítményű szintén gumilapátos cefre szivattyú (8. ábra). Ezen felül beszereztek a beérkező áru mérésére szolgáló komplett elektromos mérő egységet. Továbbá 3 darab laboratóriumi műszert és egy mikrooxidációs berendezést is. A mérőfeldkő teljesítésének a dátuma 2020.02.29 volt. Ezekre a készülékekre 2 982 775 Ft támogatás érkezett.

Szivattyúk

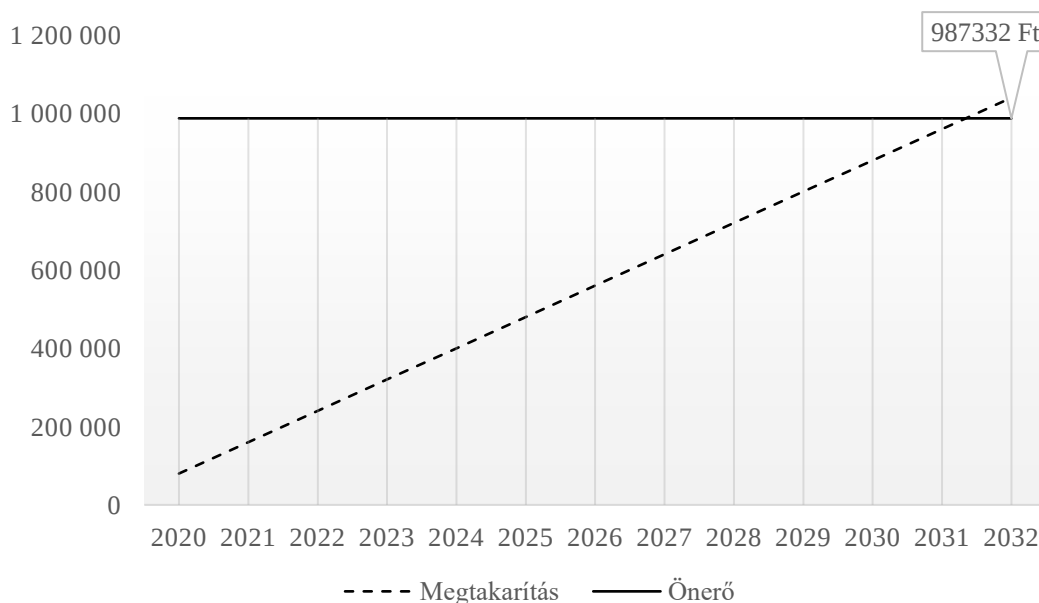
A tároló bővítéshez elengedhetetlen volt a már 3 darab meglévő szivattyú mellé újak beszerzése. A szivattyúk kiválasztásánál lényeges szempont volt a működés közbeni kíméletesség a szőlő, must vagy a bor továbbítása közben, ezért választották a gumilapátos megoldást. Ezek sokkal finomabb módszerrel tudják mozgatni az árut. Ami még szintén újdonság az előző szivattyúkhöz képest, hogy az új berendezéseken egy csap segítségével tudják a szállítandó mennyiséget szabályozni. A projekt előtt 3 darab szivattyúval dolgoztak. Egy úgynevezett KRP (40000 l/h), és két darab dugattyús rendszerrel. Ezek a berendezések nehezebben mozdíthatóak, és sokkal durvábban bántak a nyersanyaggal vagy a borral. Bár a régi szivattyúk nagyobb beépített motorteljesítménnyel felszereltek, viszont nagyobb névleges teljesítménnyel is működtek, így az energia költségek csökkentése ennél a beruházásnál elhanyagolható. Jelenleg csak az újonnan beszerzett szivattyúkat használják, de bármikor hadra foghatóak a régiek is.

8. ábra:
Gumilapátos
szivattyú.
(Saját forrás)

Elektromos mérő egység

Az ipari, akár 100-150 mázsa/óra teljesítményű szőlőzúzó és bogyózó berendezés bizony elengedhetetlen kelléke még a legkisebb borászatoknál is. Akik a minőségi borkészítés hívei, azoknak kiemelt fontosságú, hogy a frissen szüretelt szőlő amilyen hamar csak lehet beérkezzen ehhez a berendezéshez, és elkezdődjön a feldolgozás. Azonban elengedhetetlen, hogy mielőtt megkezdődik a feldolgozás, a beérkezett szőlő mennyiségének adataival is rendelkezzenek a borászatok. Ezt szigorúan riportálniuk is szükséges a hegybíró felé. Ebben tett hatalmas előrelépést az általam bemutatott borászat. A beruházást megelőzően is eleget tettek ennek a kötelességnek, azonban házon belül nem tudták megoldani a súly mérést. Idáig úgy zajlott a folyamat, hogy a szüretelést követően a község (és a térség) egyik legnagyobb borászatához szállították az árut, ott történt egy súlymérés, majd csak azután volt lehetőségük beszállítani a betakarított termést és elkezdni a feldolgozást. Természetesen a súlymérésért fizetniük kellett. Egy évben hozzávetőlegesen 80 000 Ft extra kiadást jelentett ez a tevékenység, így tudva az önerő mértékét, könnyen kiszámítható a mérőcella megtérülése (9. ábra)

9. ábra: Elektromos mérőcella megtérülésének kimutatása a bérésúlymérés megtakarításával
(Saját forrás)

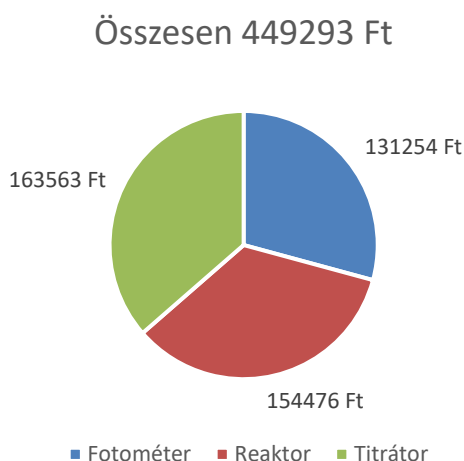
Azonban ami még ennél is fontosabb, hogy ez a folyamat meggátolta őket abban, hogy a szüretelést követően a lehető leghamarabb tudják elkezdni feldolgozni a szőlőt. Mint tudjuk a szüretnél fontos tényező, hogy amilyen hamar csak lehet elkezdjük a szőlő feldolgozását, és elkerüljük a szőlő oxidációjával járó káros a mikrobiológiai hatást. Ennek a kockázatát sikerült csökkenteni egy elektromos súlymérő berendezés beszerzésével. A mérőműszert beépítették a zúzó bogyózó gépbe (10. ábra), így most már a leszüretelt szőlő egyenesen a borászat telephelyére érkezik, ahol azonnal el tudják kezdeni a feldolgozást.

*10. ábra: Beépített mérőcella
(Saját forrás)*

Laboratóriumi mérőműszerek

Ezen berendezések szintén nélkülözhetetlenek egy borászatban, hiszen ezekkel a műszerekkel történik a próbaszüreti tevékenység, és ennek eredményéből akár többszöri mintavétel után a szüret pontos meghatározása. Akik értékesíteni kívánják boraikat, és a prémium minőségre törekednek azok semmiképp sem kezdenek bele a szüretbe ezen adatok megléte nélkül. Ebben a fázisban 3 darab mérőműszer került beszerzésre. Mindegyik különböző faktorok meghatározására szolgál. Mind a 3 műszerre hasonló összegben érkezett támogatás (11. ábra)

11. ábra: Laborműszerekre folyósított támogatás eloszlása
(Saját forrás)

A 3 mérőberendezés (12. ábra):

1. Fotométer

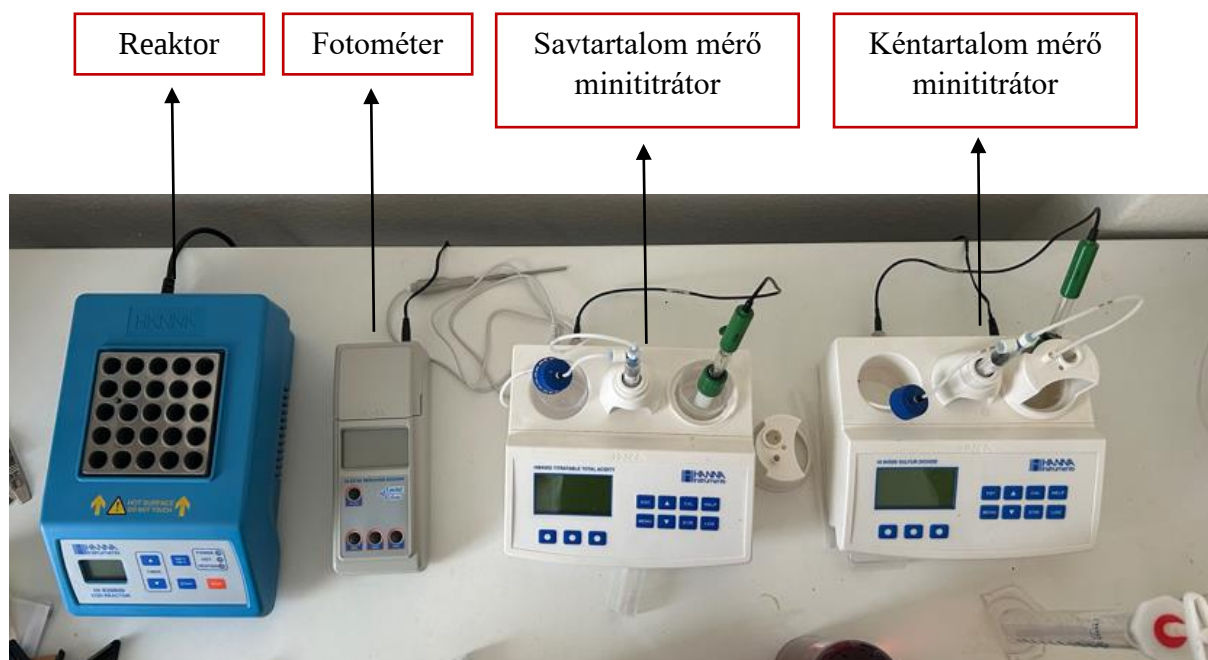
Redukáló cukortartalom meghatározására szolgál a szőlőben, mustban vagy akár a borban is.

2. Reaktor a teszt-küveták melegítésére

A fotométer mérése előtt a minta hevítésére is szükség van. E művelethez került beszerzésre a reaktor amellyel biztosítható egyszerre 25 darab fiola adott hőmérsékleten történő melegítése a szükséges ideig.

3. Titrátorok: 2 különböző mérésre szolgáló műszerek kerültek beszerzésre

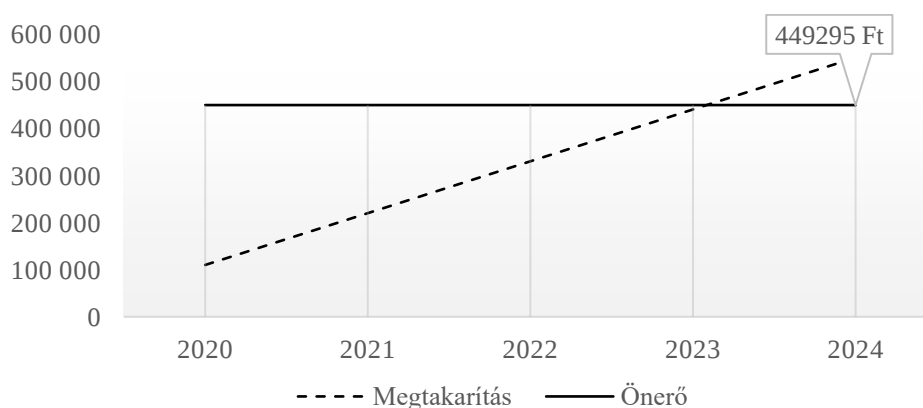
- Borászati kénmérő minititrátor. A borban megtalálható szabad és összes kén-dioxidtartalom mérése hajtható végre. A műszer alkalmazható mind a fehérbor, mind a vörösbor mérésére.
- Borászati savtartalom mérő minititrátor. A szőlőben és borban megtalálható savtartalom mérése hajtható végre. A műszer alkalmazható mind a fehérbor, mind a vörösbor mérésére.

12. ábra: Laboratóriumi mérőberendezések
(Saját forrás)

Mielőtt ezen berendezések beszerzésre kerültek volna, szintén a már említett nagyobb volumenű borászatban történtek a szükséges mérések, térítési díj ellenében. Ezáltal, hogy a próbaméréseket nem saját kezűleg végezték éves szinten 110 000 Ft-os többletkiadást jelentettek a borászatnak, így ennek a folyamatnak az elhagyásával, már meg is térült a műszerekbe befektetett önerő (13. ábra).

Továbbá ez a beruházás hatalmas segítség a szüreti időszakban, hogy korlátlan mennyiségben tudjanak mérni, és azonnal szembesülnek az eredményekkel, nincs várakozási idő.

13. ábra: Laborműszerek megtérülésének kimutatása a bérlabormérés megtakarításával
(Saját forrás)

Mikrooxidációs berendezés

A borászatok bizonyos tételeiknél további érlelési technológiát alkalmaznak. Az érlelés történhet saválló tartályokban és fahordóban is.

Az acéltartályos érlelés legjellemzőbb sajátossága, hogy a tartály hűtött, oxigénmentes környezetet teremt az erjedő bor számára, s így megőrizhetők a szőlőben található elsődleges aromák. Az acéltartályban elsősorban reduktív fehér- és rozéborok készülnek.

Ezzel ellentétben a fahordós érlelés leginkább a vörösborokra jellemző, és oxigén jelenlétében zajlik. Az oxigén hatására ászkolási ízzamatok alakulnak ki és a cserzőanyag összetétel finomodik így a bor ízvilága komplexebb lesz.

Ez utóbbi technológiai lépést sikerült átformálnia a borászatnak ezzel az eszköz megvásárlásával. A mikrooxidációs készülék (14. ábra) egy állandó, de kíméletes oxidáción alapuló borkezelés és érlelés. Használatával ugyanazt a hatást tudják elérni, mint a fahordós érleléssel, viszont ezzel a berendezéssel az érlelési idő az átlagos 1,5 évről a felére csökkenthető. Így a versenytársakhoz képest jóval hamarabb tudják piacra dobni egy adott évjárat érlelt borát.

14. ábra: Mikrooxidációs berendezés
(Saját forrás)

A 2016-ban leadott pályázat ezen részének gazdasági terveit is felülírta a 2018-as koronavírus járvány. Ahogyan már említettem a borászat fő profilja - alkalmazkodva a jelenlegi fogyasztói piachoz, és a Mátrai Borvidék sajátosságaihoz - a reduktív fehér- és rozébor készítés. Ez a feldolgozott szőlő arányaiban is megmutatkozik ugyanis éves szinten a feldolgozott kékszőlő aránya 20% a fehér fajtákéhoz képest. Jelenleg az érlelt vörösborok nem olyan ütemben fogynak, mint a reduktív fehérek. Ennek ellenére is évente 6000 palack érlelt vörösbort készítenek ezzel az eljárással.

Továbbá az sem elhanyagolható, hogy az érlelési idő csökkentése mellett ezzel a módszerrel rengeteg helyet is sikerült nyerni. Habár egy borászat pincéjében már a hagyományok ápolása miatt, és marketing szempontból is elengedhetetlen egy-egy ott lapuló tölgyfahordó (ami természetesen itt is megtalálható), azonban a vörösbor éves érlelési mennyiségének előállítását nem befolyásolja a fahordók aktuális készlete, és ha a jövőben szeretnék növelni ennek a típusú bornak az előállított mennyiségét, akkor azt komolyabb volumenű beruházás nélkül is meg tudják tenni, ugyanis nincs szükség több fahordó beszerzésére sem.

4. Következtetések

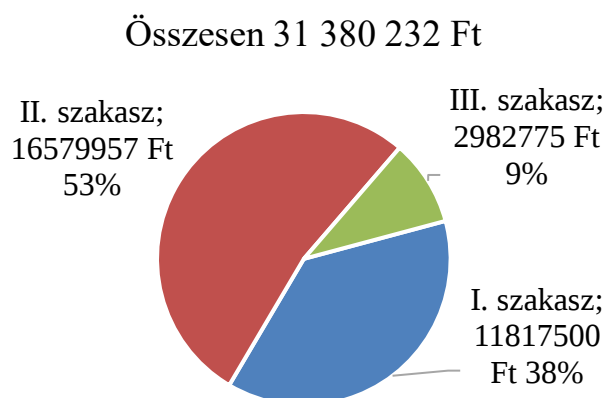
Az elnyert támogatás hatása mérhető. Az összesen 6 megvalósított beszerzés mindegyike segítséget jelent az üzemnek. A berendezéseknek köszönhetően 3 tendenciában sikerült eredményeket elérniük. Ezáltal 1 beruházással tudnak költséget csökkenteni, kapacitást növelni, és jobb minőségű borokat előállítani (3. táblázat).

Berendezés megnevezése	Kapacitás növelés	Minőség javítás	Költségcsökkentés
Hűtőberendezéssel ellátott erjesztő és tároló tartályok	x	x	
Palackozó és címkéző gép			x
Gumilapátos szivattyúk	x	x	
Elektromos mérőcella		x	x
Laboratóriumi műszerek		x	x
Mikrooxidációs berendezés	x		x

3. táblázat: A beruházott berendezések hatása a borászat sikereire

(Saját forrás)

Az elnyert, és folyósított támogatás összege több mint 31 millió Ft volt, ami vizsgálatom szerint sikerült következetesen leosztani a 3 szakaszra. Az első két szakaszban nagyobb berendezések kerültek beszerzésre, míg az utolsó szakaszban a csekélyebb, ugyanakkor létfontosságú gépeket vásároltak (15. ábra). A kutatásom rávilágított arra, hogy a KAP támogatás jelentős segítséget jelent a vizsgált borászati üzem eredményességére, hatékonyságára, jövedelmezőségére.

15. ábra: Az Európai
Unió támogatás összege
szakaszokra bontva

(Saját forrás)

5. Összefoglalás

Úgy gondolom, hogy nemcsak a támogatás elnyerésének, de felhasználásának a tudományára is szükség van, főként, ha észszerűen, a borászati üzem tényleges fejlődését szem előtt tartva szeretnénk elkölteni a folyósított támogatást.

Munkám során azt volt a célom, hogy utána járjak és egy átfogó tanulmányt készítssek ennek eredményéről, amely széleskörű, ugyanakkor könnyen áttekinthető.

Felmérésem alatt utána jártam, hogy a beruházásnak köszönhetően milyen sikereket sikerült elérnie a borászati üzemnek. Bemutatásra került továbbá az EU támogatási rendszere, azon belül a közös agrárpolitika.

A dolgozat megírása közben sok új ismeretre tettem szert, valamint a gyakorlatban is alkalmazhattam a főiskolán megtanultakat.

A 6 hetes szakmai gyakorlat időtartama alatt, sikerült áttekintennem a borászat mindennapjait, dolgozhattam a bemutatott modern és automatizált berendezésekkel.

Ezen felül interjút készítettem, és betekintést nyertem a pályázati dokumentációkba, illetve tapasztalatot szereztem, hogyan történik egy pályázati beruházás lebonyolítása.

Összességében megállapítható, hogy a pályázati projekt elérte a célját, ami jelen körülmények között leginkább a költségek csökkentésében és a borok minőségében mutatkozik meg.

A 6 beruházásból van olyan berendezés, aminek az önerőből folyósított összege már megtérült, illetve van, ami a közeljövőben fogja megtéríteni az árát.

Véleményem szerint a dolgozatban szereplő információk hasznosak és praktikusak lehetnek azok számára, akik hasonló beruházásban gondolkodnak.

.

Irodalomjegyzék

53/2020. (X. 27.) AM rendelet az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból a borászatigépek, technológiai berendezések beszerzéséhez igényelhető támogatásról, letöltés dátuma: 2024. február 02., forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000053.am>

Agrárminisztérium: Nemzeti boríték, letöltés dátuma: 2024. február 07., forrás: <https://boraszat.kormany.hu/nemzeti-boritek>

Agrárminisztérium pályázati felhívás (VP3-4.2.2-16) (2019): Borászat termékfejlesztésének és erőforrás-hatékonyságának támogatása, feltöltés dátuma: 2019.01.23., letöltés dátuma: 2024. január 20., forrás: <https://archive.palyazat.gov.hu/vp3-422-16-borszat-termkfejlesztsnek-s-erforrs-hatkonysgnak-tmogatsa#>

Agrártámogatások (Agrártámogatások, 2024): Közös agrárpolitika, letöltés dátuma: 2024. január 5., forrás: <https://agrar.k-monitor.hu/kap/>

Agroinform (2020): Közel a határidő a szőlő szerkezetátalakítási támogatás kérelmezésére, letöltés dátuma: 2024. február 02., forrás: <https://www.agroinform.hu/palyazatok/kozel-a-hatarido-a-szolo-szerkezetatalakitasi-tamogatas-kerelmezesere-42451-001>

Agroinform (2023): Szőlészeti-borászati támogatások – ezek az aktuális információk, letöltés dátuma: 2024. január 20., forrás: <https://www.agroinform.hu/palyazatok/bor-tamogatas-szoleszet-boraszat-61589-001>

Európai Bizottság (Európai Bizottság, 2024a): Közös agrárpolitika, letöltés dátuma: 2024. január 17., forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_hu

Európai Bizottság (Európai Bizottság, 2024b): A közös agrárpolitikáról dióhéjban, letöltés dátuma: 2024. január 17., forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_hu

Európai Bizottság (Európai Bizottság, 2024c): Vidékfejlesztés., letöltés dátuma: 2024. február 5., forrás: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_hu

Európai Bizottság (Európai Bizottság, 2024d): Támogathatóság: ki részesülhet finanszírozásban? letöltés dátuma: 2024. április 16., forrás: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding_hu

Európai Parlament (EP) (2023): A közös agrárpolitika (KAP) és a szerződés, letöltés dátuma: 2024. február 04.

Európai Számvevőszék (ESZ) (2010): Megvalósultak-e a cukorpiaci reform célkitűzései? 6/2010. sz. külön jelentés. Az Európai Unió Kiadóhivatala. Luxembourg

Európai Tanács (ET) (2023): Közös agrárpolitika, utolsó frissítés: 2023.12.22., letöltés dátuma: 2023.december 30., forrás: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/cap-introduction/>

Európai Unió (EU) (2007): 2004-es bővítés: a 25 tagú Európai Unió jelentette kihívás leküzdése, utolsó frissítés: 2007.01.23., letöltés ideje: 2024. február 04.

Halmai P. (2020): Európai Gazdasági Integráció. Dialóg Campus Kiadó. Budapest.

Halmai P., Elekes A., Maácz M., Nagy A., Pál Zs., Szegedyné Fricz Á., Vásáry M. (2020): A közös agrárpolitika rendszere. Dialóg Campus kiadó. Budapest

Hegyközségek Nemzeti Tanácsa (HNT) (2016): A magyarországi szőlő-bor ágazat stratégiája, letöltés dátuma: 2024. január 10., forrás: <https://www.hnt.hu/elkeszult-a-szolo-bor-agazati-strategia/>

Horváth J. (2018): Az Európai Unió közös agrárpolitikája (jegyzet). Hódmezővásárhely.

Jámbor A., Mizik T. (2014): Bevezetés a Közös Agrárpolitikába. Akadémia kiadó. Budapest

Kovács G. (2006): A KAP reform várható hatásai a mezőgazdasági üzemek termelésére és a földhasználati viszonyokra. Agrárgazdasági Kutató Intézet. Budapest

Nagy I. (2023): Folytatjuk az ágazat fejlesztését, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa interjú, 2023.03.27., letöltés dátuma: 2024. február 02., forrás: <https://www.hnt.hu/folytatjuk-az-agazat-fejleszteset/>

Vásáry M. (2017): A közös agrárpolitika alapjai. Dialóg Campus Kiadó. Budapest.

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A cukorágazat a reform előtt és után
2. táblázat: A borászatban alkalmazott tároló és erjesztő tartályok
3. táblázat: A beruházott berendezések hatása a borászat sikereire

Ábrajegyzék

1. ábra: A borászat története
2. ábra: Tárolási kapacitás
3. ábra: Erjesztő és tároló tartályok
4. ábra: Előállított borok mennyisége (hl)
5. ábra: Palackozó és címkéző gép
6. ábra: Palackozó és címkéző gép megtérülése a munkavállalói bér megtakarítással számolva
7. ábra: 100.000 palack bor előállítási költsége a munkabérre vetítve
8. ábra: Gumilapátos szivattyú
9. ábra: Elektromos mérőcella megtérülésének kimutatása a bérésülmérés megtakarításával
10. ábra: Beépített mérőcella
11. ábra: Laborműszerekre folyósított támogatások eloszlása
12. ábra: Laboratóriumi mérőberendezések
13. ábra: Laborműszerek megtérülésének kimutatása a bér labormérés megtakarításával
14. ábra: Mikrooxidációs berendezés
15. ábra: Az Európai Unió támogatás összege szakaszokra bontva

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Kovács Martin (név) (hallgató Neptun azonosítója: FGZ0W1)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2024 év 04 hó 18 nap

belső konzulens

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Kovács Martin

A Hallgató Neptun kódja: FGZOW1

A dolgozat címe: A Vidékfejlesztési program szőlészet-borászati támogatásának hatása egy szőlészet/borászat fejlesztésére adott üzem példáján

A megjelenés éve: 2024

A konzulens intézetének neve: Szent István Campus Vidékfejlesztés és Fenntartható gazdaság Intézet

A konzulens tanszékének a neve: Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év elteltével

után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Gyöngyös, 2024. év 04. hó 18. nap

Hallgató aláírása